

Sociální deviace v SPSP

4. Sociologické teorie 3.: **kritická a vývojová kriminologie**

Povinná literatura

Moffit, E.T. (1993). Pathways in the Life Course to Crime. In: Cullen, F.T, Agnew, R. (2003). Criminological Theory. Past to present. Essentials Readings. LA, California: Roxbury, pp.451-468 (18s.)

Probíraná témata

1. KRITICKÁ KRIMINOLOGIE: Koncept morální paniky - Morální relativismus v procesu šíření drog - Antipsychiatické hnutí
2. VÝVOJOVÁ KRIMINOLOGIE: Teorie kontinuálního jednání - Teorie kontinuálního jednání NEBO změny - Teorie kontinuálního jednání A změny

Kritická kriminologie

- vzniká v období rozvoje nových sociálních hnutí v 70. letech minulého století, (FEMINISMUS, ANTIRASIMUS, NACIONALISMUS), mezi kterými se vyskytuje ve zvýšené míře kriminalita
- patří proto mezi TEORIE KONFLIKTU= dochází ke konfliktům mezi různými sociálními skupinami a třídami (= *marxistické teorie, teorie zájmových skupin*)

Quinny (1970): kriminální skupiny „subjektivně definují sociální realitu“

Dahrendorf (1968): v každé stratifikované společnosti existují neustálé konflikty mezi lidmi, kteří se snaží zlepšit své sociálního postavení

Častá témata kritické kriminologie

1. Nerovnosti mezi muži a ženami (FEMINISMUS):

- = nadvládě mužů nad ženami, muži definují standardy fyzické atraktivity, krásy, vymezují správně a nežádoucí chování žen
- klasické kriminologické teorie podceňují nebo ignorují ženskou kriminalitu – příčiny:
 - I. ženská kriminalita se specializuje pouze na vybrané trestné činy (*prostituci nebo krádeže*), ženy spíše oběťmi (*např. znásilnění, domácího násilí apod.*)
 - II. nižší kriminalita žen v důsledku vyšší socializace v rodině (*zatímco muži více riskují, páchají závažnější delikty a jsou častěji subjekty a objekty formální sociální kontroly*)

2. Politické a ekonomické konflikty – příčiny:

- I. zneužití moci vládnoucí třídou, která formuluje zákony ve svůj prospěch (NEOMARXISMUS, TEORIE ZÁJMOVÝCH SKUPIN),
- II. selhání nebo zneužití moci odborníků zabývajících se deviantními skupinami (ANTIPSYCHIATICKÉ HNUTÍ, KONCEPT MORÁLNÍHO RELATIVISMU) a
- III. šíření zkreslených nebo falešných informací o kriminálních skupinách masmédií (TEORIE MORÁLNÍ PANIKY)

Ad I. Zneužití moci vládnoucí třídy formulovat a vynutit si zákony na úkor ovládané třídy (NEOMARXISMUS, TEORIE ZÁJMOVÝCH SKUPIN)

Společná vize marxistické i nemarxistické kriminologie (Meier 1977):

- společnost řízena vládnoucí třídou
 - zájmy chráněny politickou mocí státu a formulovány do zákonů
 - uplatňovaných výhradně proti příslušníkům podřízené třídy
 - kriminalita důsledkem třídních konfliktů
-
- **neomarxistický přístup** (Marx, Bonger, Spitzer - deviantní chování proletariátu, pozitivní funkce kriminality)
 - **teorie zájmových skupin** (Dahrendorf, Quinny – permanentní konflikty a readaptace méně mocných skupin, sociální realita kriminality)

Ad2. Selhání nebo zneužití moci odborníků zabývajících se deviantními skupinami (ANTIPSYCHIATICKÉ HNUTÍ, KONCEPT MORÁLNÍHO RELATIVISMU)

Antipsychiatrické hnutí

- požadavek současné společnosti, aby byl každý člověk vyrovnaný, konformní a rozumný, i když žije ve stresujícím prostředí anonymního, průmyslového města
- psychiatři neschopni rozlišit mezi normalitou a duševní chorobou
- léčba psychiatrie (léky, elektrošoky) neřeší vnitřní problémy pacientů, ale přzpůsobení požadavků vnějšího světa

Relativismus morálky v procesu šíření informací o zneužívání drog masmédií

Young, C.G. *Uživatelé drog: sociální význam užívání drog.* (1971)

- **braní drog řeší individuální problémy jednotlivců neřešitelné jiným způsobem**
- **braní drog vnímáno jako ohrožení systému středostavovských hodnot životním stylem drogové subkultury**
- **experti nejsou schopni zhodnotit realitu uživatelů drog objektivně, využívají svých středostavovských hodnot a ne hodnot uživatelů drog a mají moc ovlivňovat tvorbu politických programů i způsob zacházení s uživateli drog (*čímž mění jejich realitu*)**
- **neobjektivně informovaná masmédiá často šíří falešné informace, čímž rekonstruují individuální realitu uživatelů drog tak, aby odpovídala představám expertů**

Ad3. Šíření zkreslených nebo falešných informací o kriminálních skupinách masmédií (TEORIE MORÁLNÍ PANIKY)

Koncept morální paniky S. Cohena

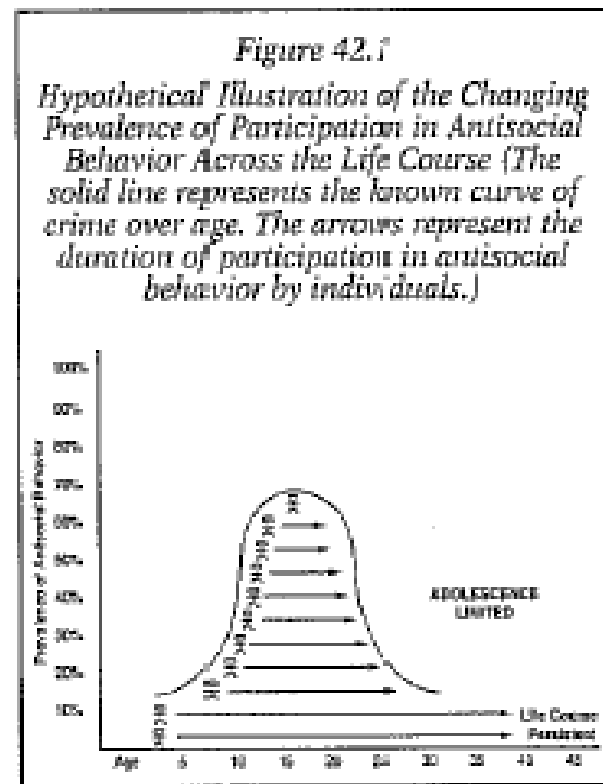
Cohen, S. Folk Devils And Moral Panics (1973)

- = konflikty vyvolány různými okolnostmi, událostmi, osobami nebo jednotlivci
- Panika má EPIZODICKÝ CHARAKTER A RŮZNÉ DOPADY:
 1. **nový předmět paniky** (*bití chovatelů chovanci v úsp*)
 2. **něco, co dlouho existuje, ale objeví se v novém světle** (*přivazování duševně nemocných k lůžku*)
 3. **panika projde a pomine** (*prasečí chřipka*)
 4. může mít **vážnější a dlouhotrvající následky** (užívání marihuany zdrojem změn v právu, politice, ve způsobu jejího vnímání veřejností)

Vývojová kriminologie

Benson (2002); Samson and Laub (1990; 1992; 1993; 1995)

- odhalit rizikové faktory páchaní zločinu v průběhu života + vysvětlit trvalost nebo změnu kriminálního chování
- narušení úvahy o stabilitě sociálních kontextů jejich překračování
- příčiny zločinu v dětství, participace na zločinu vývojovým procesem

Teorie trvalé delikvence

(teorie sebekontroly Gottfredsona a Hirschiho - General Theory of Crime, 1995)

- **všichni delikventi trvale (nezvladatelně a nezměnitelně) delikventní**
- **nízká sebekontrola v důsledku pochybení rodičů**
- **křivka zločin-věk ve společnostech neměnná**

Teorie trvalé nebo dočasné delikvence (odlišných delikventních skupin)

(teorie antisociálního chování dvou delikventních skupin moffitové)

- **dvě skupiny delikventů (trvalí, adolescentní):**
- **neuropsychologické deficity uzamykají do zločinu**
- **mezera mezi biologickou a sociální zralostí**

Teorie dočasné delikvence

(využití konceptu sociálních pout a lidského kapitálu Sampsonem a Laubem)

- u všech delikventů s časem odklon od zločinu
- slabá pouta nahrazena růstem sociálního kapitálu a upevněním konvenčních pout

Loeberův kumulativní vývojový model kriminality (2008)

- **tří cesty ke kriminalitě**: **konfliktní dráha** (před 12 rokem, tvrdohlavost, vzdor a odmítání autorit) - **skrytá dráha** (před 15. rokem, drobnější majetková kriminalita, ničení věcí, krádeže aut) - **otevřená dráha násilí** (ozbrojené útoky až vraždy)
- **interní a externí faktory** z pěti různých prostředí od narození až po ranou dospělost u jedince (**individuální charakteristiky jedinců - rodinné vlivy - vlivy ze sousedství - od vrstevníků - ze školního prostředí**):
 1. většině rizikových faktorů je jedinec vystaven ještě před nástupem adolescence (*snížení počtu rizikových faktorů od druhého stupně ZŠ*)
 2. většina faktorů má potenciál vyvolávat další faktory (*nízké IQ - zpoždování ve vývoji - jazykové problémy - slabé školní výsledky - nízké očekávání rodičů - problémy s motivací vzdělávat se - nezaměstnanosti*)

Tabulka 1: Výskyt rizikových faktorů od narození do rané dospělosti v INVIDIVUÁLNÍ OBLASTI

Při narození	Ranné dětství	Střední až pozdní dětství	Adolescence	Ranná dospělost
• nízké IQ	• nízké IQ	• nízké IQ	• nízké IQ	• nízké IQ
• negativní emocionalita	• zpoždění ve vývoji	• zpoždění ve vývoji	• zpoždění ve vývoji	• zpoždění ve vývoji
• předporodní působení toxinů	• jazykové problémy	• odtažené chování	• odtažené chování	• odtažené chování
• komplikace při porodu/ v těhotenství	• nedostatek pocitu viny	• slabé sociální schopnosti	• těžké zneužívání látek	
• perinatální problémy	• bezcitné chování	• slabé školní výsledky	• prodej drog	• nezaměstnanost
	• pozitivní vztah k probl. chování	• zaujetí agresí	• používání zbraní	
	• impulzivita/ troulalost	• nízká školní motivace	• delikventní viktimizace	
	• problémy se soustředěním	• pozitivní přístup k delikvenci		
	• slabé aktivní chování	• pozitivní přístup k zneužívání látek		
	• zpětná kontrola – dítě se chová líp, když je pod dohledem	• negativní životní události		
		• slabá schopnost plánování budoucnosti		
		• předčasná vyspělost (zejm. u dívek)		

Zdroj: Loeber (2008)

Tabulka 2: Výskyt rizikových faktorů od narození do rané dospělosti v RODINNÉ OBLASTI

Při narození	Ranné dětství	Střední až pozdní dětství	Adolescence	Ranná dospělost
• Nízký <u>soc-ekon.</u> status	• Nízký <u>soc-ekon.</u> status	• Nízký <u>soc-ekon.</u> status	• Nízký <u>soc-ekon.</u> status	• Nízký <u>soc-ekon.</u> status
• velká rodina	• <u>nesourodá disciplína</u>	• <u>nesourodá disciplína</u>	• <u>nesourodá disciplína</u>	• <u>nesourodá disciplína</u>
• nezaměstnanost rodičů	• <u>fyzické tresty</u>	• <u>slabé vztahy rodičů s dítětem</u>	• <u>slabé vztahy rodičů s dítětem</u>	• <u>slabé vztahy rodičů s dítětem</u>
• závislost na sociální péči	• <u>zneužívání dětí</u>	• <u>slabá komunikace</u>		
• rodinná delikvence	• <u>zanedbání</u>	• <u>slabý dohled</u>		
• psychopatologie rodičů	• <u>deviantní sourozenci</u>	• <u>nízká očekávání od dítěte</u>		
• zneužívání látek rodiči	• <u>početné změny pečujících osob</u>			
• nízké vzdělání rodičů	• <u>vysoký stres rodičů</u>			
• brzké mateřství (náctiletá matka)	• <u>sociální izolace</u>			
• osamělý rodič	• <u>slabý vztah rodiče s partnerem</u>			
	• <u>pozitivní vztah rodičů k delikvenci dítěte</u>			

Zdroj: Loeber (2008)

Tabulka 3: Výskyt rizikových faktorů od narození do rané dospělosti v OBLASTI VSTEVNÍKŮ, ŠKOLY A SOUSEDSTVÍ

<i>Oblasti</i>	Při narození	Ranné dětství	Střední až pozdní dětství	Adolescence
Vrstevníci	• odmítání vrstevníky	• odmítání vrstevníky	• odmítání vrstevníky	• odmítání vrstevníky
	• viktimizace (šikana)	• delikvence vrstevníků	• delikvence vrstevníků	• delikvence vrstevníků
		• užívání návykových látek vrstevníky	• existence gangů v sousedství	• existence gangů v sousedství
Škola		• vysoká úroveň delikvence na školách	• vysoká úroveň delikvence na školách	
		• slabá organizace školy		
Sousedství		• znevýhodněné sousedství	• znevýhodněné sousedství	• znevýhodněné sousedství
		• vysoká kriminalita sousedství		

Zdroj: Loeber (2008)